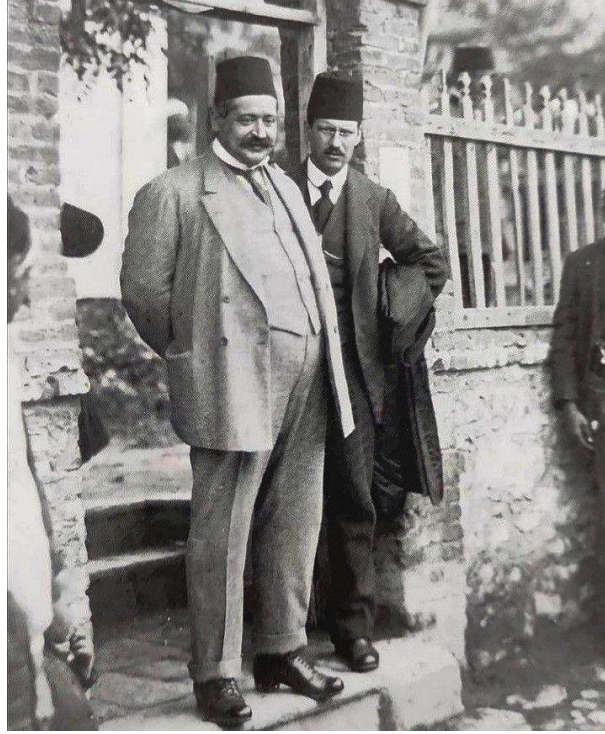

Sadrazam Talat Paşa Sabataycı Mıydı?

Ömer Faruk Altay*

Resim 1. Talat Paşa (solda).¹

Habitat

Tam adıyla Mehmet Talat, istintak (sorgu) hâkimi Ahmet Efendi ile Hürmüz Hanımın oğulları olarak Bulgaristan'ın Hasköy kazâsında dünyaya gelmiştir.²

Benim babam Balkan harbini müteakıp Bulgaristana terkolunan *Karacalı Ali* kazasının Çeplici köyünde doğmuştur. Edirne vilâyetinde bu kaza halkına “Dağlı” denmektedir. Bunlar vaktile Anadoludan hicret etmiş olan eski ve hâlis Türk ailelerine mensupturlar. Bunlarla Pomaklar arasında hiç bir münasebet yoktur. Pomaklar, Rodop dağlarının ötesinde otururlar ve bulgarca konuşurlar. Tahsiline Edirne medresesinde ikmal etmiş olan babam, orada, “Çeplici Ahmet Efendi” olarak tanınmış ve İlâhiyat müderrisliği etmiştir. Dedeme köyünde “Halil Bayraktar” derlermiş. Onun babası Ahmet, babamın babası da Ak Hüseyin olarak tanınmışlardır. Ak Hüseyinin Alemdarın ihtilâlcileriyle birlikte İstanbul'a geldiği iddia edilmektedir. Her ikisinin de mezarları ve hattâ Ak Hüseyinin babasının mezarı dahi Çeplici'de bulunmaktadır. (..) Annem aslen Kayserilidir. Onun baba tarafından büyük babası da Çolak Mehmet ağa olup yeniçeri olarak Edirneye gelmiştir. Gerek kendisi, gerek oğlu Tomruk Ağalığı yapmışlardır. Ana tarafımdan büyük annem de *Karacalı Ali* dağlarında Dedeler köyündendir.³

Atıf Gösterimi: Ömer Faruk Altay. (2026, Temmuz 19). Sadrazam Talat Paşa Sabataycı Mıydı? [Geliştirilmiş baskı]. *Tarih Tahkik*, tarihtahkik.com adresinden edinilmiştir.

* Türkiye siyasî tarihi (~1918-1923~) sahasında bağımsız araştırmacı-yazar. E-posta: tarihtahkik@gmail.com.

¹ Murat Bardakçı. (2014). *İttihatçı'nın Sandığı* içinde (s. 533). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

² Maksud Emre Mülazımoğlu. (2019). *Devlet Adamı Olarak Mehmet Talat Paşa* [Yüksek Lisans Tezi] içinde (s. 19). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kocaeli.

³ Enver Bolayır. (1946). *Talat Paşa'nın Hâtıraları* içinde (s. 26). İstanbul: Güven Basımevi. Örneğin Kayserili Hafızoğullarından Fırıncı Şaban Efendizâde Turan Kavrem (d.1893-ö.1958), mermer taş fabrikatörüydü;

Talat, ikincil kaynak nitelikli hatıratında Kırcaali’de doğduğunu ileri sürüyor fakat, elimizdeki birincil kaynak nitelikli bir belgeyle çelişiyor. *İtalya Maşrik-ı Azamı Tarih Arşivinde* mahfuz, 15209 matrikül numaralı vesikaya göre 6 Aralık 1903’de *Macedonia Risorta* mason locasına tekeris edilen Mehmed Talat, 1869 Selânik doğumludur.⁴

Edirne, Yahudi ve Sabataycı camianın da ikâmet ettiği bir vilâyet idi:

17. yüzyılla birlikte Osmanlı Yahudileri, çoğunluğu İstanbul (30-40 bin); Selanik (30-40 bin); Kahire, Belgrad, İzmir (5-7 bin); Edirne (4-5 bin) ve Safed, Halep ile Kudüs (3-4 bin) gibi büyük şehirlerde yaşayan, toplamda yaklaşık olarak 150-200 bin kişiyle, dünyadaki en büyük Yahudi topluluklarından birisini oluşturmaktaydı.⁵

Dr. Nazım ile bazı başka Dönmeler, 1890'larda İstanbul'da eğitim görmüştür. Ahmet Emin'in [Yalman] ailesi, yüzyılın başlarında İstanbul'a taşınmıştır. 1900'lerde Edirne'de yaşayan çeşitli Dönmeler olduğu bilinmektedir. Aslında bunlardan bazıları, Selanik'e yerleşmek için İzmir, İstanbul veya Edirne'yi terk etmeyen Dönmelerin torunlarıdır.⁶

Eğitim ve Yahudî Toplumsal Sermaye

Edirne Vilâyeti'nin Vize kazâsındaki *mekteb-i iptidâî*den ve Edirne merkez kazâsındaki *Askerî Rüşdiyeden* mezun olan *Talat Efendi*, Edirne'deki *Alliance Israélite Universelle* laik okulunda iki yıl kadar Fransızca talebeliği ve bir yıl kadar Türkçe muallimliği yapmıştır.⁷

Çağdaş eğitim veren okulların başında, Yahudilerce kurulan ve Talat Bey özelinde de önemli bir yeri olan, Alyans İsrailite Musevi Okulu (Allience Israelite Universelle) gelmektedir. Alyans, Siyonist ilkeler doğrultusunda eğitim veren ve Musevilerin yaşadıkları bölgelerde konumlarını güçlendirmeyi amaçlayan bir eğitim kurumuydu. Kısaca Musevi misyonerlik örgütü olarak da açıklanabilecek okul, zaman içinde siyonizmin düşünsel ilkelerini yayan bir yapıya bürünmüştür. Edirne Alyans İsrailite'ye Fransızca öğrenmek amacıyla kayıt olan Talat Bey, babasının vefat etmesinden sonra aynı okulda hoca olarak Türkçe dersleri de vermiştir. Talat Bey bu okul vasıtasıyla dönemin siyasi ve düşünsel hayatı hakkında Fransızca dergilerden malumatlar edinirken aynı zamanda Yahudi cemaati sayesinde Mason locaları ile bağlantı kurabilmiştir. Alyans İsrailite'nin Siyonist ilkelere bağlı olması dışında dikkat çeken bir diğer özelliği ise sosyalist hareketin desteğini almak amacıyla halkçı ve toplumcu düşünceye yaklaşmasından ileri gelmektedir. Çavdar'a göre (1995) Alyans'ın bu tutumu, Talat Bey'in, daha adil ve kitlelerden yana bir toplum kurma düşüncesinin de ilk nüvesini oluşturmıştır.

Eğitim hayatına bir takım sebeplerden dolayı son vermek zorunda kalan Talat Bey için Alyans İsrailite, bu boşluğu dolduracak alelade bir okuldan daha fazla anlam ifade etmiştir. Burada Fransızca öğrenen ve malumatını genişleten Talat Bey aynı zamanda Yahudi cemaati içinde de tanınan bir kişi haline gelmiştir.⁸

Rıfat N. Bali, Talat Bey'in Karakaşî Sabataycı Mehmet Cavid Bey gibi bir “Dönme” olduğunu kaydeder:

Bülbülderesi Mezarlığı'nın Karakaş kısmında medfundur. Mezarlığın kuzeybatı girişinde bulunan Feyziye Hatun Camii'ni Karakaş Dilber kardeşlerle birlikte inşa ettirmiştir: Ali Şeylan. (2017). Üsküdar Camii Adlarının Toponomisi ve Adların Dil Bilgisel Yapıları. *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX 11-13 Kasım 2016 Bildiriler* (C. Yılmaz, ed.) (Cilt 2) içinde (s. 103). İstanbul: Üsküdar Belediyesi. Örneğin Yakubî Sabataycı Abdurrahman Arif Efendi, Edirneli'ydi ve aileden çok sayıda “kadı” çıkması mucibince “Kadioğlu” olarak tesmiye edilmişlerdir. Bununla birlikte fevkalâde ilginç bir şekilde *Evlâd-ı Fatihân* oldukları ileri sürülmüştür: Türkmen Parlak. (1986). *Yeni Asır'ın Selânik Yılları: Evlâd-ı Fatihan Diyârları* içinde (s. 115). İzmir: Yeni Asır; Ilgaz Zorlu. (1999). *Evet, Ben Selanikliyim* (7. baskı) içinde (s. 34). İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık; Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 286, dipnot 49.

⁴ Angelo Iacovella. (2019). *Gönye ve Hilal: Jön Türkler ve İtalyan Masonluğu* (A. Ayyıldız, çev.) (3. baskı) içinde (s. 54). Ankara: Altınordu Yayınları.

⁵ Cengiz Şişman. (2016). *Suskunluğun Yükü: Sabatay Sevi ve Osmanlı-Türk Dönmelerinin Evrimi* (A. Demirhan, çev.) içinde (s. 46). İstanbul: Doğan Kitap.

⁶ Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 323.

⁷ Hüseyin Cahit Yalçın. (1943). *Talât Paşa* içinde (s. 54). İstanbul: Yedigün Neşriyatı.

⁸ Maksud Emre Mülazımoğlu, *Devlet Adamı Olarak Mehmet Talat Paşa*, 2019, s. 19. Tevfik Çavdar. (1995). *Talât Paşa: Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü* (e-kitap) içinde (s. 16-17). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Selanik Yahudileri

Bu döneme ilgi gösteren çevrelerde büyük ölçüde geçerliliğini koruyan kanaat Yahudilerin ve Dönmelerin İTC içinde etkin olduklarıdır. İkinci bir kanaate göre ise II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin gerisinde yatan asıl neden, geleceğin Siyonist lideri Theodor Herzl'in Filistin'de bir Yahudi yurdu kurmak amacıyla toprak satın alma talebinin II. Abdülhamid tarafından reddedilmesidir. Bu kanaatler hem gerçek olgulara, hem de aynı olguların tahrif edilmiş şekillerine dayanmaktadır. Avrupalı devlet adamları, Osmanlı İmparatorluğu'nda görev yapan diplomatlar ve Jön Türklerin hasımları arasında kabul gören fikir, Jön Türk ihtilalinin aslında Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını amaçlayan Siyonist Yahudiler tarafından gerçekleştirildiği idi. Gerçek ise daha değişikti. Selanik, Jön Türk ihtilâlinin merkezî idi. Mason cemiyetleri İTC'nin gizlilik altında yapmak istediği toplantıları için ideal mekânlardı zira üyelerin dışında hiç kimse bu mekânlara giremiyordu. Bu nedenle İTC'nin toplantıları mason cemiyetlerinde yapılmaktaydı. Bu cemiyetlerin önde gelen idarecileri ve kurucuları arasında Yahudiler ile Cavid Bey, Talat Bey gibi Dönmeler de yer alıyordu. Bu olgular Jön Türk ihtilâlinin aslında bir "Yahudi-Dönme-mason" hareketi olduğu yorumlarına yol açıyor ve bu görüş tarihi gelişmeleri komplo teorileri ile açıklamaya meyilli olan Avrupa çevrelerinde yaygın kabul görüyordu. 1908 yılında 170.000 nüfuslu Selanik'te 90.000 Yahudi ve yaklaşık on bin Dönme yaşıyordu. Selanik'in Yahudi, Hristiyan ve Dönme sakinlerinden oluşan kozmopolit yapısı Jön Türk ihtilâli için gerekli olan uygun koşulları ve ortamı sağlıyordu.⁹

İttihad Terakki'nin oluşturulması, bazı Türk subaylar, Askeri tıbbiyeden bir miktar öğrenci ve cemiyette oldukça önemli yerleri olan yahudi üyeler tarafından gerçekleştirildi. Maliye bakanı Cavid Bey, İçişleri Bakanı ve cemiyetin başkanı Talat Bey bunlardan bazıları idi.¹⁰

Masonluk

Mehmet Talat Bey, mason idi:

İTC'nin neredeyse bütün üyeleri ya Makedon Risorta'nın veya Veritas'ın üyesiydi. Örneğin, Fazlı Necip, Faik Nüzhet [Terem], Osman Adil, Mehmed Cavid, Talat İsmail, (Selanik Ticaret Mahkemesinde bir hâkim olan) Mehmet Server ve Tevfik Ehat gibi Dönmeler Veritas üyesiydi. 1908'de 150 Veritas üyesinden 129'u Yahudi ve 15'i de Müslüman/Dönme'ydi. Bu iki locanın üyeleri arasında Talat Bey (sonra Paşa), Mithat Şükrü [Bleda], Cemal (sonra paşa) ve Yahudi Moiz Kohen vardı (Kohen, daha sonra Türkçe Tekinalp ismini aldı; Serezliydi; Türk milliyetçiliği taraftarıydı; İTC'nin bir üyesiydi ve 1909'da Hamburg'daki Dünya Selanik Kongresi'nde Selanik delegesiydi). Sabiha Sertel'in kardeşi Celal Derviş, L'Avenir de l'Orient üyesiydi.¹¹

Masonluk ile Sabataycılar arasında sıkı bir bağ bulunmaktaydı:

1860'larda masonluğun (ve mason localarının) Osmanlı İmparatorluğu'na girişiyle birlikte, Dönmeler fikirlerini açıklayabilecekleri ve dini ve etnik sınırları aşan bir bağ kurabilecekleri yeni bir ortam buldular. Bu aynı zamanda Dönme "özürlüleşmesi"nin oluşmaya başladığı bir dönemdi.¹²

Dönmeler farmasonlukta, İTC'de, 1908 Meşrutiyet Devrimi'nde ve devrimden sonraki Osmanlı siyasetinde büyük rol oynadılar. Birçok kişi, İTC tarafından verilen kararların ve Mehmed Cavid ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen eylemlerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasına ve onun yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol açacak olaylar zincirini harekete geçirdiğine işaret etmiştir.¹³

Değerli bir askeri hekim ve aynı zamanda Selanik Devlet Hastanesi başkanı olan dönme binbaşı Nazım Bey, Jöntürkler gruplarını tek bir çatı altında birleştirmeyi başarmıştır. Kendisi liderlik rolü talep etmezken, örgütü

⁹ Rifat N. Bali. (2005). *Musa'nın Evlatları, Cumhuriyet'in Yurttaşları* (4. Baskı) içinde (s. 54). İstanbul: İletişim Yayınları.

¹⁰ Hüdâ Derviş. (2006). *Yeni Belgeler Işığında Türkiye'de Dönme Yahudi Gerçeği* (M. Özcan, çev.) içinde (s. 52). İstanbul: ARK Kitapları.

¹¹ Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 303. Celâl Derviş Deriş, Kapanî Sabataycı idi.

¹² Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 301-302.

¹³ Marc David Baer. (2011). *Selanikli Dönmeler: Yahudilikten dönenler, Müslüman devrimciler ve seküler Türkler* (S. Kayır, çev) içinde (s. 138). İstanbul: Doğan Kitap.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üç etkin üyesi -Selanik telgrafhanesi memuru Talât Bey ile subay Enver ve Cemal Beyler yönetecektir. Bu üçlü erkten ikisi, diğer pek çok Jöntürk gibi dönme ve masondur.¹⁴

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti

Esasen Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne talebeleri¹⁵ tarafından *İttihad-ı Osmânî* adıyla kurulan ve önemli ölçüde İtalyan Karbonari yapılanmasından beslenen¹⁶ yasadışı örgütün Selânik'teki teşkilatlanmasında, *İttihad-ı Osmânî*'nin teftiş ve icra heyeti üyesi olan Kapancı Doktor Nâzım mühim vazife görmüştür binaenaleyh şube, ekseriya "Dönmelerin desteğiyle" faaliyetini sürdürmüştür.¹⁷ Öyle ki örneğin 1897 tarihli, "Selânik'ten merkez komiteye gönderilen ikinci bir tebliğ göre Dönmeler toplu hâlde şubeye katıldı ve fakat Paris merkezine haftalık 100 Frank gönderdikleri gerekçesiyle aidat ödemeyi reddettiler" idi. Lâkin şube etkisizleşmiştir.¹⁸

1906 senesinde ise Selânik şehrinde 10 kişi tarafından yasadışı ihdas edilen masonik *Osmanlı Hürriyet Cemiyeti*, daha sonra, sair hücrelerden müteşekkil *İttihad ve Terakki* cemiyetinin kuvvet, idare merkezine dönüşmeyi başarmıştır.¹⁹ Mezkûr 10 kişilik kurucu kadro şu isimlerden mürekkebed idi:

1. Tahir Bey (Selanik Askeri Rüştîye Müdürü - Binbaşı);
2. Naki Bey (Selanik Fransızca Hocası - Binbaşı)
3. Talat Bey (Selanik posta Seyyar Memuru)
4. Mithat Şükrü Bey (maarifte Memur)
5. Rahmi Bey (Selanik eşrafından hukuk mezunu)
6. Kâzım Nami Bey (Üçüncü Ordu Müşiri Yaveri - Yüzbaşı)
7. Ömer Naci Bey (Mülazım-ı evvel)

¹⁴ Hristos Hristodulu. (2008). *Mustafa Kemal ve Selanik Yaşamı* (B. Yamansavaşçılar, çev.) içinde (s. 138). İstanbul: Telos Yayınları.

¹⁵ "İTC başlangıçta, genelde Jön Türk olarak adlandırılan bir dizi farklı yeraltı örgütünü kapsayan bir şemsiye kuruluştur. 1889'da, hepsi de İstanbul'da tıbbiye öğrencisi olan İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Mehmed Reşid, İshak Sukuti, Hüseyinzade Ali ve Şerafettin Mağmumi adındaki altı Osmanlı masonu tarafından devrimci bir parti olması amacıyla kurulmuştur. Modelleri, İtalyan yarı-masonik devrimci cemiyeti Carbonari'ydi. Bu örgüt, daha sonra, 1906'da örgütü Jön Türklerle aynı çizgiye getiren Bahaettin Şakir tarafından siyasal bir parti haline dönüştürülecekti." Cengiz Şişman, *Susunluğun Yüğü*, 2016, s. 305-306. Öhrili İbrahim Temo'nun Sabataycı olduğunu belirten iki farklı kaynak bulunuyor: Hüdâ Derviş, *Yeni Belgeler Işığında Türkiye'de Dönme Yahudi Gerçeği*, 2006, s. 52. Ahmet Almaz. (2010). *Shekhina* içinde (s. 290). İstanbul: Postiga Yayınları. Diyarbakırlı İshak Sükûtî'nin "Yahudi" olduğunu belirten iki farklı kaynak bulunuyor: Ahmet Almaz, *Shekhina*, 2010, s. 290. Stefano Taglia. (2012). *The Intellectual's Dilemma: The Writings of Ahmet Rıza and Mehmet Sabahettin on Reform and the Future of the Ottoman Empire* [PhD Thesis] içinde (s. 59). Department of History, School of Oriental and African Studies, University of London.

¹⁶ M. Şükrü Hanioğlu. (2001). İttihat ve Terakki Cemiyeti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 23, s. 476. <https://islamansiklopedisi.org.tr> adresinden edinilmiştir. Hanioğlu, Rus nihilistlerini de *İttihad-ı Osmânî* üzerinde müessir zikretmektedir.

¹⁷ Şükrü Hanioğlu. (1985). *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)* içinde (s. 646). İstanbul: İletişim Yayınları. Doktor Nâzım'ın *Meşveret*'teki 17 Şa'ban 1313 / 2 Şubat 1896 tarihli yazısı: "...Selânikli bulunduğum için İslâm hemşehrilerimin derece-i hüsn-i muaşeretlerini bilirim. Bir kısm-ı cüz'iyi teşkil eden (dönme)lerden ma'adasında ma'teessüf paşa-yı müşarileyhi memnun edecek kadar ittihad göremiyorum." (Hanioğlu, 1985, s. 197).

¹⁸ M. Şükrü Hanioğlu. (1995). *The Young Turks in Opposition* içinde (s. 89). USA, New York: Oxford University Press.

¹⁹ Söz konusu muvaffakiyette beynelmilel mason teşkilâtının yanı sıra Yahudi ve Sabataycı sermayedarların destekleri esaslı birer âmil olmuştur denilebilir. Örneğin cemiyete yapılan yasal ilk para yardımı 2.450 altın lira ve bağışçılar ise ekseriya gayrimüslim idi: Yahudi Allatini Birader Ticarethanesi 900 lira; Osmanlı Bankası 600 lira; Erzâk-ı askeriye müteahhitlerinden İsmail Paşazade Fuad Bey 300 lira; Selânik Bankası 250 lira; Yahudi Herzog ve Kumpanyası 250 lira; Yahudi Saul Modiano 200 lira; Sabataycı Mehmed Kapancı Bey 150 lira; Oryan Bank 150 lira; Erera mağazası sahibi 50 lira. Ziya Şakir. (2014). *İttihat ve Terakki-I: Nasıl Doğdu?* içinde (s. 479-480). İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

8. Hakkı Baha Bey (Mülazım-ı evvel)
9. İsmail Canbolat Bey (Mülazım-ı evvel - merkez kumandanlığında)
10. Edip Servet Bey (Yüzbaşı).²⁰

Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin kuruluş içtimai Ömer Naci Bey'in hanesinde, Selânik'in en zengin banker ve fabrikatör Yahudi Allatini ailesinin köşkü karşısındaki evde gerçekleştirilmişti.²¹ "Cemiyetin tahlif yeri de Yalılar'da tuğla fabrikası civarında daha müsait bir Yahudi eviydi."²²

İngiliz İstihbarat teşkilâtına bağlı Arap Bürosunun raporu aydınlatıcıdır: "...(*Selanik'teki İtalyan localarının* üyeleri, *İtalyanlara ya da diğer yabancılara ait olan binalarda toplanıyor, bu sayede de polis baskınına karşı güvencede bulunuyorlardı. Yahudi ve dönmelerden özellikle birincilerin Selanik'te büyük etkileri vardı. Siyasal eğilimleri anti-Slav ve anti-Yunan idi. Sempatileri Avusturya-Macaristan ya da Türkiye'ye yönelik idi. Makedonya'nın Türkiye'den kopması olasılığından büyük endişe duyuyorlardı. Ve Jön Türkler Makedonya garnizonlarındaki subaylar arasında yandaşlar bulmaya ve bir örgüt kurmaya başlayınca, Makedonya Rizorta locasının Üs. Muhterem'i ünlü Emanüel Karaso Efendinin tavsiyesiyle Yahudi locaları onlara kapılarını açtılar. Talat, Cavit, Dr. Nazım, Bahattin Manastırlı ve daha bir sürü önemli Jön Türk böylece Farmason oldular ve güven içinde, ismen İtalyan ya da İspanyol olan evlerde suikastlarını hazırladılar.*"²³

1909 senesinde ise masonik örgütlenmeye *Şûrâ-yı Âl-i Osmânî* adı altında "millî"²⁴ bir yeni şekil verilmiş ve Talat Bey, 33'üncü dereceye yükseltilmiştir:

3 Mart 1909'da yapılan toplantıda Dahiliye Nazırı ve Sadrazam olan Mehmet Talat Paşa, Milletvekili Mithat Şükrü Bleda, Maliye Nazırı Mehmet Cavit, Milletvekili Dr. Rıza Tevfik, Milletvekili Mehmet Arif, Tüccar Michel Noradunkyan, Sigortacı Davit J. Kohen, Avukat Osman Adil, Hakim Fuat Hulusi Demirelli, Mebusan Meclisi Başkatibi Asım Bey, İzmir Valisi Rahmi, Hüseyin Cahit Yalçın, Avukat Osman Talat, Jandarma Umum Kumandanı Galip Paşa, Tüccar Sarım Kibar, Katipzade Sabri, Milletvekili Emanol Karasso, Dr. Miralay Mehmet Ali Baba, Fırka Kumandanlarından Faik Süleyman Paşa'ya Yüksek Şûranın kurulabilmesi için gereken 33. derece verilmiştir.²⁵

²⁰ Kâzım Karabekir. (2011). *İttihat ve Terakki Cemiyeti* (2. baskı) içinde (s. 105, dipnot 39). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Cemiyetin kurucu ve sonraki üyeleri, ekseriyetle 3'üncü Ordu mensubu kişilerdi.

²¹ Kâzım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, 2011, s. 105. Ziya Gökalp, *İttihat ve Terakki ve Meşrutiyet Tarihi*, s. 61-62; Aktaran: Celil Layiktez. (1999). *Türkiye'de Masonluk Tarihi* (Cilt 1) içinde (s. 83). İstanbul: Yenilik Basımevi.

²² Kâzım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, 2011, s. 106. Cemiyetin locadaki evrakını Emmanuel Carasso muhafaza ediyordu (Karabekir, 2011, s. 104). Selânik Posta-Telgraf Müdürlüğü kâtipliğinden azledilen Talat Bey, "mason üstatlarından" Selânikli Yahudi Emmanuel Carasso'nun "yardımları ile hayatını idame ettirmiştir." (akt., Mülazımoğlu, 2019, s. 28).

²³ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, c. 1, s. 73.

²⁴ Örneğin Koloğlu, "Talat ve arkadaşlarının masonluktan gizlenme yeri ve süzgeç olarak yararlanmaları, hatta yabancı obediyanların etkisine girmemek için ulusal örgütlenmeye gitmeleri siyasi nitelikli sayılabilir." önermesini ileri sürer: Orhan Koloğlu. (1991). *İttihatçılar ve Masonlar* içinde (s. 367). İstanbul: Gür Yayınları. Lâkin küresel sermayeyi ve beynelmilel devlet kuvvetlerini önemli derecede deruhte eden bir örgütün mekân ve para temin ettiği politik bir ittifakta daha az istifade eden taraf olduğunu içermesi açısından, mezkûr önermenin geçerli olamayacağı kanaatindeyiz. Hatta tam aksine, Yahudilik ve Dönmelik bahislerinde toplumsal tazyike maruz kalan İTC'nin *millîleştirilmesi*, beynelmilel mason teşkilatının menfaatine uygun düşmektedir. Örneğin Hanioglu da *Masonların yardımı İTC için çok değerliydi, bununla birlikte İTC siyasetini şekillendirmede hiçbir rolleri yoktu* iddiasında bulunur: M. Şükrü Hanioglu. (2001). *Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908* içinde (s. 260). USA, New York: Oxford University Press.

²⁵ Esra Türe. (2016). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Mason Locaları ve Kapatılma Süreci* [Yüksek Lisans Tezi] içinde (s. 61). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ordu. Üyeler ağırlıklı olarak Karakaşlılardan müteşekkil idi: Talat Paşa, Karakaşî (?); Mithat Şükrü, Karakaşî; Mehmet Cavit, Karakaşî; Rıza Tevfik, (?) (Alliance İsraélite mezunu, Ladinoyu ve İbraniceyi anadili belâgatinde konuşurdu); Osman Âdil, Yakubî; Fuat Hulusi Demirelli, (?); Asım Bey, (?) (37 yaşında veremden ölmüştür), Rahmi, (?) (zengin Yakubî Sabataycılarının rağbet ettiği Yalılar Mahallesi'nde ikâmet etmekteydi; ayrıca Evrenoszâdelerden Fâik Bey Yakubîlerin muhiti olan Yılan Mermer'de mukim idi); Hüseyin Cahit, Yakubî; Osman Talat, (?); Ali Galip Paşa, Karakaşî; Sarım Kibar, Karakaşî; Katipzade Sabri, Sabataycı (kuvvetle muhtemel *İzmirim* yani Kapancı); Miralay Mehmet Ali Baba, (?) (Bektâşî babası, 33 dereceli mason) ve Fırka kumandanı Faik Süleyman Paşa, (?). Nitekim

İtalya, İspanya ve Fransız obediyanına bağlı delegelerin iştirak ettiği 1 Ağustos 1909 tarihli içtimada ise *Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî* nam Türkiye Büyük Locası İstanbul'da kurulmuş ve Talat Bey üstad tayin edilmiştir:

Yapılan seçimlerin sonucunda, Büyük Üstatlığa, yâni Üstad-ı Âzamlığa, Meclis-i Mebusan Başkan Vekili ve İçişleri Bakanı Mehmet Talât (Saî) Paşa seçildi. Talât Paşa sonradan sedarete getirildi.²⁶

Dahiliye Nâzırı mason Talat Bey'in 17 Eylül tarihli yemini:

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Ritinin nizamlarına ve esas kanunlarına riayet edeceğimi ve ettireceğimi, Büyük Maşrık'ın, Türkiye'de yegâne muntazam kuvvet olan Yüksek Şûra'nın himayesinde teşekkül eylediğimi beyan ederek, Yüksek Şûralar tarafından tanınmış olan Mason teşkilâtından başka kuvvetlerle münasebette bulunmayacağımı, bu yeminimin yalnız kendimi değil, bilhassa meşrû bir şekilde halef olarak yerime gelecekleri de taahhüt altında bulunduracağımı vaat ve taahhüt ederim.²⁷

Sabataycı Siyasî Dayanışma

Talat Bey, Selânik'teki Karakaşî eğitim müessesesi Feyziye Mektebi'nde muallimlik yapmıştır.²⁸ 1909 senesinde Feyziye Mektebi'nin 25'inci kuruluş yıldönümü merasiminin şeref misafirleri Cavid Bey, Rıza Tevfik Bey, Talat Bey ve Emmanuel Carasso idi.²⁹ Binaenaleyh Talat Bey'in yakın çevresinde mühim Sabataycılar bulunmakta idi: Maliye Nâzırı Cavid Bey³⁰, İttihad ve Terakki Cemiyeti (İTC) Genel Sekreteri Mithat Şükrü Bleda³¹, nüfuzlu gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın³², İTC liderlerinden Doktor Nâzım³³, *Osmanlı Hürriyet Cemiyetini* (daha sonra Doktor Nâzım'ın tesiriyle *İttihad ve Terakki* ismi verilecektir) tesis edenler arasında yer alan Kolağası Nakiyüddin Yücekök³⁴, tüccar Balcı Ziya³⁵. Yanı sıra Dahiliye

belirtildiği üzere "Le Grand Orient'in de birçok Dönme üyesi vardı." Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 304.

²⁶ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, c. 1, s. 136-138.

²⁷ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, c. 1, s. 139.

²⁸ Mehmet Zeki Pakalın. (1977). *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442 - 1930)* içinde (c. 4, s. 340). Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını.

²⁹ Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 284. "Talat Paşa'ya yakınlığı ile tanınan ve İttihat ve Terakki içinde kritik görevleri olan Emanuel Karasu, Balkan Savaşı öncesinde Sultanahmet Meydanı'nda halka seslenenlerin başında bulunuyordu." Yusuf Besalel. (2004). *Osmanlı ve Türk Yahudileri* içinde (s. 56). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

³⁰ Karakaşî idi: Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 308. Talat Bey, "Cavit Beyi de çok arzu ediyordu. Selânikli Cavit Beyle çok eskiden tanışır ve sevişirlerdi. Selânik'de İttihâd ve Terakkîyi kurdukları sırada Yonyo gazinosunda buluşur, konuşurlardı." Galib Vardar. (2003). *İttihâd ve Terakkî İçinde Dönenler* (S. N. Tansu, haz.) içinde (s. 363). İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları. Talat Paşa'nın mektuplarında Cavid Bey'e hitâbı şöyledir: "Azizim", "kardeşim", "Cavid'im", "Cavid'ciğim", "iki gözüm", "kuzum": Hüseyin Cahit Yalçın. (2002). *İttihatçı Liderlerin Gizli Mektupları* (O. S. Kocahanoğlu, haz.) içinde (s. 143-185). İstanbul: Temel Yayınları.

³¹ Karakaşî idi: Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 306, 308. Bleda ailesi mensubları Bülbülderesi Mezarlığı'nın Karakaşlar kısmında medfundur: Ahmet Almaz, *Shekhina*, 2010, s. 220. Örneğin Sûzî Osman Bleda (d.1886 - ö.1948), Feyziye Mektepleri Vakfı mütevellî heyeti üyesiydi. Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 280.

³² Yakubî idi: Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 286, 340, 352.

³³ Kapancı idi: Marc David Baer, *Selanikli Dönmeler*, 2011, s. 225.

³⁴ Hangi hizbe mensub olduğu hususu cârî değildir lâkin Naki Bey'in bir Sabataycı olduğu muhakkaktır: Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 286, dipnot 44. Posta seyyar memuru Talat Bey, "Selânik'te kaldığı günler pek çok zamanını Naki Bey'in yanında geçiriyor, bu vesile ile onun diğer arkadaşlarıyla da tanışıyordu." Ziya Şakir, *İttihat ve Terakki-I: Nasıl Doğdu?*, 2014, s. 138. Hem Talat Efendi hem Naki Bey, Emmanuel Carasso'nun liderliğindeki Macedonia Risorta mason locasına tekris olunmuşlardı: Şükrü Hanoğlu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, 1985, s. 90, dipnot 74.

³⁵ Karakaşî idi: Marc David Baer, *Selanikli Dönmeler*, 2011, s. 225. Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 331. Balcı Ziya; İTC üyesi ve mâlî destekçisi, Sultanhamam'da manifatura mağazası sâhibi epeyce zengin bir tüccardı. Eski Sadrazam Talat Paşa'nın 21 Teşrin-i sâni (Kasım) 1919 tarihli mektubundan anlaşıldığına göre

Nâzırı Talat Bey, Ali Galip (Pasiner) Bey'i Hicaz Valiliğine³⁶; Sadrazam Talat Paşa, Teşkilât-ı Mahsûsa ajanı Osman Nevres'i ticârî kapsamda husûsî bir görev için İzmir'e tavzif etmiştir.³⁷ Millî Mücadele devresinde, Almanya'da mülteci bulunan eski Sadrazam Talat Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki muhaberatı temin eden Lahey Ataşemiliteri Nuri (Conker) Bey de Sabataycı idi.³⁸ Mezkûr eşhasın hepsi masondur. İTC merkez komitesinin Kasım 1914'de Konya'ya, Ocak 1916'da Bursa'ya sürgün ettiği Enis Avni Aka Gündüz; Dahiliye Nazırı Talat tarafından himaye edilmiştir.³⁹ Enis Avni Aka Gündüz de bir Selânik Dönmesi idi.⁴⁰

Talat Paşa, *Sâî* mahlasını kullanmıştır. Mütercim Âsım Efendi'nin kâmus tercümesine göre *es-Sâî* (السَّائِي) *bir husûsa vâlî ve mübâşir yâhûd bir kavm ve cemâ'at üzere vâlî olan adama denir. Ve Yehûd ve Nasârâ'nın sergerdelerine ve koca başlılarına ve cemâ'at başlılarına denir* idi.⁴¹ Bu oldukça dikkat çekici bir ma'nâ zira Sabataycılar *Osmanlı Yahudiliğine benzer bir şekilde, dünyevi ve manevi liderliğin sorumluluklarını* birbirinden ayırmışlardır.⁴² Öyleyse anlamdaki bu cihet, Talat Paşa'nın Karakaş cemaatine dünyevi liderlik yapmış olduğuna işaret etmekte midir?

[Dr. Nazım] Bu arada Talat Bey'le gizlice irtibat kurdu. Zira Selânik'teki hareketin başında Sabatayist olduğu söylenen posta memuru Mehmet Talat Bey bulunuyordu.⁴³

Karakaşî Bir İcraat: Avusturya-Macaristan Emtiasını Boykot

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i ilhâk edince, hemen ertesi gün, Karakaşî Câvid Bey'in İstanbul'daki evinde içtima edilmiştir. Katılımcılar: Edirne mebusu Talat Bey, Selânik mebusu Karakaşî Câvid Bey, Karakaşî Kâzım ve Ziya Balcı tüccar kardeşler. Toplantıdan boykot kararı çıkınca,

Karakaşî Balcı Ziya, Berlin'deki Talat Paşa'nın pasaportuna fotoğraf temin etmiştir: Hüseyin Cahit Yalçın, *İttihatçı Liderlerin Gizli Mektupları*, 2002, s. 144. "(...) boykotun diğer lideri olan ve Saray'a mal satan Ziya Balcı İttihat ve Terakki Komitesi'nin uzun zamandan beri aktif üye"siydi; örneğin "Paris'teki *Meşveret* gazetesinde çalışmış", ve "İstanbul'da gösteriler tertip"leyen kişiler arasındaydı. Donald Quataert. (2017). *Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılımı ve Direniş 1881-1908* içinde (s. 197). İstanbul: İletişim Yayınları.

³⁶ Ali Galip Pasiner, Karakaşî idi: Marc David Baer, *Selanikli Dönmeler*, 2011, s. 72. "Galip Paşa'ya Hicaz'a vali olması telgraf vasıtasıyla teklif edilmiş ve o da böyle bir teklifi kabul etmekte tereddüt göstermemiştir. Hicaz'da yapacak olduğu vazifenin özelliklerini öğrenmek için İstanbul'a giderek Talat Paşa ile görüşmüştür. Bu görüşmeyi hatıralarında birkaç cümleyle geçiştirmiş ve teferruata girmemiştir. Ağır kış şartlarında birkaç cümlelik bir bilgilendirme için İstanbul'a kadar gitmeye gerek olmaz ve telgrafla da bilgilendirme yapılabilirdi. Böyle bir durumda aklımıza, Galip Paşa'nın Hicaz'da izlemiş olduğu duyarsız ve pasif politikanın Talat Paşa tarafından belirlendiği gelmektedir." Remzi Çavuş. (2015). *Galip Paşa(Pasiner)'nın Askerî ve Siyasî Hayatı (1868-1939)* [Yüksek Lisans Tezi] içinde (s. 168). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat.

³⁷ "Hasan Tahsin" takma ismiyle daha ziyade tanınan Osman Nevres, Karakaşî idi: Eyüp Şahin. (2019). *İlk Defa Yayınlanan Belgelerle Hasan Tahsin Gerçeği* içinde (s. 17-25). İstanbul: Ketebe Yayınları. "Köylü gazetesi 17 Kânunuevvel 1334 tarihli neşriyatında, Hasan Tahsin'i İzmir'e, vagon ile mal taşıma işini yapması için gönderenin Talat Paşa olduğunu yazmıştır." Yılmaz Altunsoy. (2020). *Mezarlıkların Tarih İlmîne Katkısı: Bülbüldere ve Feriköy Mezarlıkları Örneği* [Yüksek Lisans Tezi] içinde (s. 135, dipnot 342). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Konya. *Köylü*, İzmir'in "en büyük bir gazetesi" idi. Zeki Arıkan. (1988). *Köylü Gazetesi ve İşgal. Atatürk Yolu Dergisi*, 1(2), s. 188.

³⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, *İttihatçı Liderlerin Gizli Mektupları*, 2002, s. 151; Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 334.

³⁹ Mevlüt Çelebi. (2023). *Bir Malta Sürgünü Aka Gündüz* içinde (s. 32-33). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

⁴⁰ Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 287.

⁴¹ Mütercim Âsım Efendi. (2014). *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi* (Cilt 6) içinde (s. 5801). İstanbul: T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları. "Sâî'nin "1. Çalışan, gayret eden kimse. 2. Mektup yâhut haber götürüp getiren kimse, haberci ulak, tatar"dan (Kubbealtı Lugatı) ziyade "cemaat lideri" anlamına dikkatimi çektiği için Deniz beyefendiye şükranlarımı sunuyorum.

⁴² Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yükü*, 2016, s. 253.

⁴³ Ahmet Eyicil. (2004). *İttihad ve Terakki Liderlerinden Doktor Nazım Bey* içinde (s. 64). Ankara: Gün Yayıncılık.

Balcı kardeşler boykotun tenfizi için mühim tüccarân ile istişâre eder: Karakaşî Sarım Kibar, Kemal Ömer ve Ferid Beyler. Boykotun propagandasını ise devrin önde gelen gazetesi *Taninin* başmuharriri Yakubî kökenli Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey üstlenir.⁴⁴ Böylece yaklaşık 20.000.000 nüfuslu Memâlik-i Osmâniyeye şâmil siyasî ve iktisâdî mühim bir hamlenin, Karakaşî bir klik tarafından karara bağlanıp uygulandığı anlaşılmaktadır.

Nikâh Şahidliği

Kapancı Sabiha Derviş-Ustrumcalı Mehmet Zekeriya Sertel izdivâcında kız tarafının vekîli Talat Bey, erkek tarafının vekîli ise Doktor Nâzım Bey'in kayınbiraderi Karakaşî Tevfik Rüştü (Aras) Bey idi.⁴⁵ Söz konusu nikâh, Kapancı kökenli ve fakat sekülerci Doktor Nâzım Bey tarafından “Dönmelik kastına ölüm yumruğu” şeklinde değerlendirilmiş ve bu cihetle memlekette İTC üzerindeki toplumsal baskıyı izale etmek üzere nümayiş faaliyeti yürütülmüştür. Lâkin külliyyatta, Mehmet Zekeriya Sertel'in de “Dönme” olduğunu belirten iki farklı kaynak mevcuttur.⁴⁶

Talat Paşa, Henry Morgenthau, Hahambaşı Hayim Nahum ve Yakubî kökenli Halide Edib Hanım

Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul sefiri Yahudi Henry Morgenthau *İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde en çok Talat Paşa ile görüşmüş, amaçlarına ulaşmak için Talat Paşa ile olan hukukunu sürekli kullanmıştır. (...) Talat Paşa ile Morgenthau'nun Hahambaşı Hayim Nahum'un evinde görüşmesi İttihat Terakki ileri gelenleri ile bir Yahudi din adamı Nahum arasında yakın ilişki olduğunu göstermesi açısından[n] ilginçtir.*⁴⁷ Morgenthau'yu *elçilik rezidansında ziyaret edenler arasında Halide Edip (Adivar) ve annesi de bulunmaktadır.*⁴⁸ Sadrazam olmak münasebetiyle Talat Paşa'nın ABD'nin İstanbul sefiri, İstanbul hahambası ve bir muharrir ile görüşmesi tabiidir bununla birlikte mezkûr kişilerin Yahudi milletine mensub olmak noktasında müsterekleşmesi dikkat çekici husustur.

Siyonizm Lehine Ehemmiyetli Bir İcraat

⁴⁴ Süleyman Kâni İrtem. (1999). *Meşrutiyet Doğarken: 1908 Jön-Türk İhtilâli* (O. S. Kocahanoğlu, haz.) içinde (s. 300-301). İstanbul: Temel Yayınları. Süleyman Kâni İrtem (d. 1875, Selânik), Karakaş hizbine mensubdur. Karakaşî eğitim kurumu *Feyz-i Sıbyan*ın ilk mezunlarından. Mülkiyelidir. Üst düzey bürokratik, Ankara'nın ve İstanbul'un şehiremînliğini ifa etmiş idi (1918-1919). Feyziye Mektebi'nin yönetim kurulu başkanlığını deruhte etmiştir (1937-1946): Mert Sandalcı. (2005). *Feyziye Mektepleri: Feyz-i Sıbyan'dan Işık'a* içinde (s. 223). İstanbul: Feyziye Mektepleri Vakfı. Karakaşî İpekçi âilesi ile sıhriyeti bulunmaktadır: Milliyet, 2 Haziran 1966, s. 2.

⁴⁵ Marc David Baer, *Selanikli Dönmeler*, 2011, s. 48.

⁴⁶ Erol Haker. (2004). *İstanbul'dan Kudüs'e Bir Kimlik Arayışı* içinde (s. 265, sonnot 11). İstanbul: Kitap Yayınevi. Hikmet Tanyu. (2005). *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler* içinde (c. 1, s. 189, 200, 227). İstanbul: Elips Kitap.

⁴⁷ İsmail Köse. (2012). Amerika'nın İstanbul Büyükelçisi H. Morgenthau'nun Türk Algısı. *Tarih Dergisi*, (56), s. 60, dipnot 13.

⁴⁸ İsmail Köse, *Amerika'nın İstanbul Büyükelçisi H. Morgenthau'nun Türk Algısı*, 2012, s. 60. Köse, Halide Edib Hanım hakkında şu tafsilatı tahrir etmiştir: “Bilindiği gibi Halide Edip (Adivar) sonraki yıllarda, Mondros Ateşkesi sonrasında ilk olarak Amerikan mandacılığını savunan grubun içinde yer alacak, İstanbul'da iken Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark Bristol ile sık sık görüşecek ve nihayet 1920 yılında Ankara'ya giderek milli mücadele saflarında yer alacaktır.” (Köse, 2012, s. 60, dipnot 12). Halide Edib Hanım, Yakubî idi: İlgez Zorlu, *Evet, Ben Selanikliyim*, 1999, s. 166. Halide Edib Hanım'ın Yahudi asıllı olduğunu belirten diğer kaynaklar: Bülent Özdemir. (2008). *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye* içinde (s. 50). İstanbul: Yeditepe Yayınları; Mevlanzade Rifat. (2017). *Türkiye İnkılabının İç Yüzü* (K. Kahraman, haz.) içinde (s. 182). İstanbul: Kaknüs Yayınları; Münevver Ayaşlı. (2014). *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim* içinde (s. 88-89). İstanbul: Timaş Yayınları; Hayat Nur Artıran. (2022). *Şefik Can: Hatıralar* içinde (s. 235-236). İstanbul: Sufi Kitap.

1918 yılına gelindiğinde (..) Talat Paşa'ya Alman Dışişlerinden yazılar gelmiştir. Bu yazılar Yahudilerin gerek Avrupa'da gerekse Filistin'de iş birliği içerisinde olmaları gerektiği, Osmanlı'nın artık Siyonizm'e destek verebilecek bir seviye'ye ulaşmış olduğu, altın saatin geldiği ve ancak bu şekilde güzel şeylere ulaşılacağı doğrultusundadır. Nitekim bunun için 1918 baharında Berlin'de bir Komite oluşturulmuştur. Komite içerisinde önde gelen Yahudi isimler olduğu kadar, Yahudi olmayanlar da yer almıştır. Yahudilerin Filistin'e yerleşmesine dair İstanbul'da da komitenin toplantıları devam etmiştir. Bu toplantılar Almanya ve Osmanlı arasında bir Balfour Deklarasyonu oluşturulmak üzere gerçekleştirilmiştir. Avrupa Yahudilerini temsil eden isim Dr. Jacobson olmuştur. Diğer taraftan Osmanlı Yahudilerini temsil eden heyet ise Leopold Perlmutter başkanlığında Nissim Masliah, Haim Nahum, Emmanuel Carasso, Mithat Şükrü, Ziya Gökalp ve Dr. Nazım'dan oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda Temmuz 1918'de Talat Paşa Filistin'de bir Yahudi Merkezinin kurulmasına izin vermiştir. Talat Paşa'nın bunu kabul ederken Osmanlı içerisinde bir Yahudi Merkezi mi veya bağımsız bir merkez mi olarak düşündüğü bilinmemektedir, fakat bu adım Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yahudiler için oldukça mühim bir adım olmuştur.⁴⁹

Talat Paşa'nın 12 Ağustos 1918 tarihli beyannâmesinde Besalel'e göre *Filistin'de iyi organize olmuş bir göç ve kolonizasyon çerçevesinde dinsel ve ulusal bir Yahudi merkezi kurulması için gösterilen bir sempati* söz konusuydu.⁵⁰

Şahidler

İngiltere'nin İstanbul'daki Büyükelçisi Gerard Lowther'in Hariciye Nezareti Müsteşarı Charles Hardinge'ye gönderdiği mahrem mektubundan: *Çingene asıllı, Edirne yöresinden Kırcalı kökenli Dahiliye Nâzırı Talât Bey ve bir Yahudi Dönmesi olan Maliye Nazırı Cavit, Komitenin gizli gücünün yansımalarıdır.*⁵¹

Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul Sefiri siyonist Yahudi Henry Morgenthau, Talat'ın milliyeti hakkındaki "Bulgar Çingenesi", "ceddi asırlar evvelinde Muhammedî olmuş, Bulgar kanından bir Pomak" iddialarını hatıratına kaydetmiş;⁵² Talat ise tekdiz etmiştir:

Ben Türk oğlu ve bir müslüman babanın müslüman oğlu olduğumu her zaman ispat edebilirim. Kanaatimce de bir insan doğduğu ve inandığı dine ve içinde büyüdüğü halka mensuptur. Din ve milliyet meseleleri sırf kanaat ve telâkki meseleleridir. Avrupada da bugün aynı prensipler hâkimdir. Meselâ vaktiyle Almanyaya hicret etmiş Fransızlar ırkan Fransız oldukları halde Almanyada doğdukları ve Almanca konuştukları için kendilerini tamamen Alman hissetmektedirler. Bence bu meselelerin hiç bir ehemmiyet ve kıymeti yoktur.⁵³

Talat'ın, *dini*, vahye dayalı bir hakikat değil; ferdlerin, cemiyetin telakkileri olarak kabul etmesi ve söz konusu prensibin meşruiyetine dair Avrupa'yı örnek göstermesi dikkat çekicidir. Buna göre Talat'ın, düşünce biçimi itibarıyla İslam dünya görüşünden ziyade; *pozitivist* ve *yapısal işlevselci*, başka bir deyişle toplumdaki din müessesesini yine toplumun bizihi kendisinin dünyevî şartları gözeterek belirlediğini vaz eden Avrupa menşeli sekülerci dünya görüşüne⁵⁴ mensub olduğu söylenebilir.

⁴⁹ Merve Elmas. (2020). *I. Cihan Harbi'nde Osmanlı Devleti Üzerinde Yahudi Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi] içinde (s. 47). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı, Konya.

⁵⁰ Yusuf Besalel. (2018, Mayıs 3). *Osmanlı'nın Balfour Deklarasyonu*. Şalom, <https://www.salom.com.tr> adresinden edinilmiştir.

⁵¹ Elie Kedourie. (1978). Jön Türkler, Farmasonlar ve Yahudiler (Z. Avcı-Karabey, çev.). *Birikim*, (45), s. 62. Kapancı kökenli kadın katılımcı ARB (1985 İstanbul doğumlu, yüksek iç mimar, evli) kendisini şöyle tanımlamaktadır: "Bana sorulduğunda ise, *Sefarad'ım, İspanyol Yahudisiyim* diyorum. Hatta şöyle söylemeyi bile tercih ediyorum: *Ben bir Yahudi İspanyol çingenesiyim!*" Suzan Nana Tarablus, *baba bize neden dönme diyorlar?*, 2022, s. 33.

⁵² Henry Morgenthau, *Secrets of The Bosphorus: Constantinople 1913-1916*, 1918, p. 12.

⁵³ Enver Bolayır, *Talat Paşa'nın Hatıraları*, 1946, s. 25.

⁵⁴ Hahamlık eğitimi alırken *bilinemezci* (agnostik) safa geçen Fransalı Yahudi sosyolog Emile Durkheim, *Les Formes Élémentaires de la Vie Religieuse (Dinî Hayatın Aslı Suretleri)* nam eserinde "Dinsel çıkarlar, toplumsal ve ahlâki çıkarların simgesel biçiminden başka bir şey değildir." der. Bu ifadeyle örneğin "İslâm toplumu", "toplumun İslâm'ı" biçiminde formüle edilir. Durkheim'in toplum-din ilişkisi mütalaaları hakkında bir

Harbiye Nazırlarından Söylemezoğlu Süleyman Şefik Paşa, Talat'ın Yahudi asıllı olduğunu belirtmiştir.⁵⁵

*Talat Bey, Cavit Bey ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin diğer birçok mensubu, Selânik Dönmesi idi.*⁵⁶

Fransız *Le Correspondant* mecmuasında belirtildiğine göre Cavid, Sarım Kibar ve Talat; Sabataycı idi.⁵⁷

Müstafi Adliye Nezareti Müsteşarı Kont Léon Ostorog'un İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Sör Eyre Crowe'ye gönderdiği 30 Nisan 1911 tarihli raporda belirtildiğine göre; Osmanlı efkar-ı umumiyesinde Talat'ın ve Cavid'in Dönme oldukları konuşuluyordu.⁵⁸

Sabataycılarının gündelik konuşma ve yazı lisanı Yahudi İspanyolcası nam-ı diğer *Ladino*; ibadet (*litürjik*) lisanı ise İbranice ve Yahudi-İspanyolcası bileşimi olan bir *Ladino* idi.⁵⁹ Talat'ın Yahudi İspanyolcası ve Ladino bildiği haberleştirilmiştir:

Yeni Sadrâzam Prens Said Halim Ekselansları, Yahudilere dost olduğunu defalarca gösterdi. Ve -tarzı bakımından Yahudî Nâzır" Talat Bey'in Dahiliye Nâzırı olarak kabinedeki mevcudiyeti, Yahudi aleyhtarlığının başını gizlemek zorunda kalacağına mühim bir teminattır. Bir demir yumruk olan Talat Bey, ilk eğitimi bir Yahudî mektebinde tahsil etmiştir. O, Yahudî-İspanyol (Ladino) lehçesini pekâlâ; İbraniceyi de kısmen biliyor.⁶⁰

Ocak 1917 tarihli bir İngiliz gizli raporunda Talat'ın *Dönme* olduğu kaydedilmiştir.⁶¹

değerlendirme için okuyunuz: Raymond Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, 2014, s. 248-259. Ayrıca Durkheim'in "modern laik toplumun normatif tutkalını sağlamak" amacıyla olduğu ve söz gelimi halka açık olarak tertip edilen 1905 tarihli *loi Combes (Combes Kanunu)* toplantılarında cereyan eden tartışmaların ise *kilise ve devletin ayrılmasına ve Katolik kilisenin çözülmesine yol açmışlığı* Edward Tiryakiyan tarafından dile getirilmektedir: Tom Bottemore & Robert Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, 2014, s. 218, dipnot 12.

⁵⁵ Süleyman Şefik Paşa, *Hatıratım*, 2004, s. 182. Konya Valisi Ali Kemalî Bey zâde Süleyman Şefik Paşa, Basra Valisi olarak vazife görmüş, Ağustos 1919-Ekim 1919 tarihleri arasında Harbiye Nâzırlığı yapmıştır. Biraderi Galip Kemalî Bey ise bir Hariciyeciydi ve dahası Kemalist subaylardan Hüsrev (Gerede) Bey'in kayınpederiydi. Ferik Süleyman Şefik Paşa, "%90'ı askerlikle ilgili olmayan kişilerden" müteşekkil Kuvâ-yı İnzibâtiye nam muvazaa silâhlı birliklerin kumandanlığını da deruhte etmiş, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı harekete geçmemiş ve dahi inzibatların çoğu Kemalistler safına iltihak etmiştir. *Yüzellilikler* listesine dahil edilerek hudud haricine çıkarılmaktan kurtulamamıştır. 1939 senesinde ise yürürlüğe konan af kanunu mucibince yurda dönebilmiştir. *Servet-i Fünûn*, 4 Eylül 1919, No. 1425, Cilt 55, *Harbiye Nâzır-ı Cedîdi*, s. 305; Sami Önal, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, 2003, s. 213-214; Ayten Dirier. (2021). Kuvayı İnzibatiye / Hilâfet Ordusu. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(3), s. 977. Kolağası Mustafa Kemal Bey, 1 Temmuz 1909'da Asir Jandarma Tabur Kumandanlığına tayin edildiği vakit Yemen Vilâyeti Asir Sancağı Mutasarrıfı ve Kumandanı, Söylemezoğlu Süleyman Şefik Paşa idi: Zekeriya Türkmen. (1995). Mustafa Kemal (Atatürk)'in Yemen'e Tayini ve Bununla İlgili Haberler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(32), s. 506.

⁵⁶ Marcalles Tinayre. (1924). Saloniki. *The Living Age*, 320(4156), p. 420.

⁵⁷ *Le Correspondant*, 10 Juin 1912, p. 968.

⁵⁸ Abdurrahman Nur, "İttihat ve Terakki içinde Muhalefet ve Hizb-i Cedid Krizi - Kont Léon Ostorog'un Sir Eyre Crowe'a Sunduğu Rapor (30 Nisan 1911)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 2020 (Güz), Sayı 30, s. 69.

⁵⁹ Cengiz Şişman, *Suskunluğun Yüku*, 2016, s. 229. 19'uncu asır itibarıyla Sabataycılar ki bilhassa kamu alanında piyasa etmek mecburiyetindeki erkekleri, kurdukları hususî cemaat mektepleri sayesinde Türkçeyi pekâlâ konuşmayı ve yazmayı öğrenmişler ve büyük ölçüde *Türkleşmek* cihetine yönelmişlerdir. Bununla birlikte özellikle Sabataycı kadınlar, dinî ve an'anevî lisanlarını muhafaza etmeye titizlik göstermişlerdir.

⁶⁰ *The Hebrew Standard, Items of Interest in the Jewish World*, 11 July 1913, p. 4. Aynı kaynaktan mülhem: B'nai Brith, *The New Turkish Cabinet and the Jews*, 18 July 1913, p. 9; *The Sentinel, The Admirable Turk*, 18 July 1913, p. 23; *The Jewish Voice, Foreign News: Turkey*, 1 August 1913, p. 6. Mezkûr gazete haberlerinden bendenizi haberdar eden ve arşivindeki ilgili kütüphaneleri iletmek nezaketini gösteren, diğerkam, Deniz Beyefendiye yine fevkalade müteşekkirim.

⁶¹ *Qatar Digital Library, India Office Records and Private Papers, IOR/L/PS/18/B267, "Memorandum on Intellectual and Political Forces in the Ottoman Empire"*, p. 17.

The Young Turk Cabinet, which was formed after the tragic death of Mahmoud Chevet Pasha, is the one that contains elements most frankly and loyally pro-Jewish. His Highness Prince Said Halim, the new Grand Vizier, has more than once shown himself to be friendly to Jews, and the presence in the Cabinet of Talaat Bey—the "Jewish Minister," as he is styled—as Minister of the Interior, is an important guarantee that under his administration anti-Semitism will have to hide its head, and that the interests of the Jews will be scrupulously respected. Talaat Bey, who has a hand of iron, received his early education in a Jewish school. He knows the Judeo-Espagnol dialect very well, and also knows a little Hebrew. In accordance with custom, the Chief Rabbi of Turkey has called at the Sublime Porte to tender his congratulations to the new Grand Vizier and his Cabinet. Everyone of the Ministers gave him a hearty reception.

Fotokopi 1. The Hebrew Standard, *Items of Interest in the Jewish World*, 11 July 1913, p. 4.

In June 1909, the Grand Orient of Turkey was definitely constituted. The Grand Orient of Italy stood sponsor to it, and Comte Goblet d'Aviella, a Belgian nobleman of the 33rd degree, presided over the inaugural ceremony, which is said to have been of a very imposing description, and was graced by the presence of numerous Jewish gentlemen from Haskeui (the Whitechapel of Constantinople), Salonica, Smyrna and various cities in Hungary, and the Central Empires, and a number of notable Young Turks.

The first "Supreme Council of the Grand Orient of Turkey" was then elected. Its composition is given below. It is of interest in view of the fact that even at this early date, certain foreign observers had begun to wonder whether, to repeat an epigram to which one of them gave vent, "the Young Turk might not prove to be an old Jew with German affinities".

Grand Venerable.—Talaat Bey.—(Moslem.)
 Faik Bey.—(Moslem.)
 Prince Aziz Hassan.—(Moslem.)
 Fethi Bey.—(Moslem.)
 Carasso Effendi.—(Jew.)
 Faragg Effendi.—(Jew.)
 Cohen Effendi.—(Jew.)
 Djavid Bey.—(Dönme.)
 Sarim Kibar.—(Dönme.)
 Mehmed Talaat.—(Dönme.)

Secretary.—Sakakini Effendi.—(? Probably a Jew.)

It may be asked why the Committee of Union and Progress leaders went to such pains "to provide Turkey" (as one of their Turkish critics remarked), "with a complete set of ready-made Jewish Masonic and insignia".

* Cousin of Djavid.

Fotokopi 2. IOR/L/PS/18/B267, p. 17

Yahudi akademisyen Jacob Landau'nun belirttiğine göre Talat Bey ilk Jön Türk kabinesinin başına geçtiğinde, dünya basını yeni Devlet Reisinin bir Dönme olduğuna dikkat çekti idi.⁶²

Page One Hundred Fifty

THE SOUTHERN JEWISH WEEKLY

Friday, September 28, 1951

ALBANY, GEORGIA

Anti-Semitism is Global

BY JACOB LANDAU

In his report on our defense agencies, Professor Maciver develops the theory that the Jew should seek "effective participation" in the common life of the American community.

The fact is that assimilation has even less chance in the United States than it ever had in Europe. For in no European country was social anti-Semitism as strong as it is in the United States. I know of no nation on the continent in which hotels barred Jews or in which Jews were specifically excluded from membership in clubs in as conspicuous and open a manner as in the United States. Nowhere else in the world has a hotel ever posted a sign "Jews Not Allowed."

and Dogs Not Allowed." Even in the most anti-Semitic of European countries, such practices were hardly heard of. This phase of American anti-Semitism may be attributed to specific reasons: "Society" in the United States is primarily identified with great wealth. In Europe, however, kings, dukes et al, frequently had to borrow money from Jews, and members of the highest aristocracy found it convenient at times to marry the daughters of wealthy Jews. At any rate, whatever the reason for the varying degrees of the existing social anti-Semitism in the United States, there can be no doubt that the prevalence of this practice renders the process of assimilation very difficult.

Best Wishes

PAUL ELMORE

Heads Brandeis Women

MRS. IRVING ABRAMS

The election of Mrs. Irving Abrams of Boston, Massachusetts, as President of the National Women's Committee of Brandeis University was announced recently. Former President of the Greater Boston Chapter of the women's organization, Mrs. Abrams is one of our most prominent women.

Albany Farm Equipment Co.

239 East Broad Avenue Albany, Ga.

E. N. JOYNER

REAL ESTATE — REALTOR

135 Court Avenue ALBANY, GEORGIA Phone 4443

Strickland's Barber Shop

234 FINE STREET — At Condition — ALBANY, GEORGIA

Parker-Owens Plumbing Co.

Plumbing and Heating

242 ROOSEVELT AVENUE ALBANY, GEORGIA PHONE 4867

Fotokopi 3-4. The Southern Jewish Weekly, 28 September 1951, *Anti-Semitism Is Global*, p. 151.

Umumî Harb sırasında Osmanlı Ordusuna yüzbaşı, binbaşı ve yarbay rütbeleriyle hizmet eden Venezuelalı Rafael de Nogales: Talat, Selanik Yahudilerinden bir dönme idi.⁶³

Karakaş kökenli M.E.S., Talat'ın mensub olduğu cemaati beyan etmektedir: *İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde bir dolu Selanikli vardı. Bildiğim kadarıyla Talat Paşa bir Karakaş'tı.*⁶⁴

1943'de Almanya'daki kabri açılıp Türkiye'ye nakledilen Talat'ın kemikleri, Şişli'deki Hürriyet-i Ebediye Tepesine defnedilmeden evvel Şişli Sıhhat Yurdu'na getirilmiştir.⁶⁵ Şişli Sıhhat Yurdu, Kapanî Sabataycı Seniye Santur'a aid bir müessese idi.⁶⁶

⁶² The Southern Jewish Weekly, 28 September 1951, *Anti-Semitism Is Global*, p. 151.

⁶³ Rafael de Nogales, *Osmanlı Ordusunda Dört Yıl (1915-1919)*, 2008, s. 33.

⁶⁴ Suzan Nana Tarabulus, *baba bize neden dönme diyorlar?*, 2022, s. 315.

⁶⁵ Ayşe Hür, *Mondros'tan Cumhuriyet'e Milli Mücadele'nin Öteki Tarihi*, 2019, s. 364.

⁶⁶ Seniye Santur, vefat ilanında belirtildiği üzere, *Teşvikiye Sağlık Yurdu* sahibi Doktor İbrahim Osman Güçer'in ve Avukat Celâl Derviş Deriş'in yeğenidir: Cumhuriyet, 13 Mayıs 1939, s. 4. İbrahim Osman ve Celâl Derviş, Kapanî Sabataycılardır: Suzan Nana Tarabulus, *baba bize neden dönme diyorlar?*, 2022, s. 34, 295.